

Euroopan unionin
osarahoittama

YYO: UUDELLEENKÄYTÖN TOIMINTAMALLI

Ruut Uurtimo, Vates-säätiö

Unna Harjamäki, Silta-Valmennusyhdistys ry

YYO: UUELLEENKÄYTÖN TOIMINTAMALLI

Sisällysluettelo

1. Tausta	2
2. Tuotteiden ja materiaalin matka uudelleen käyttöön	3
2.1 Tuotelahjoitukset	3
2.2 Lajittelu ja saattaminen kuluttajalle	5
2.3 Materiaalivirran seuranta	6
2.4 Logistiset haasteet	7
3. Rahoitus	7
4. Koulutus- ja osaamistarpeet	9
4.1 Uudelleenkäyttöön liittyvät osaamistarpeet	9
4.2 Oppilaitosyhteistyö	10
4.3 Valmennustyöhön liittyvät osaamistarpeet	11
5. Toimintaympäristöön vaikuttavia uudistuksia	11
5.1 Euroopan Unionin sääntely	12
5.2 Työllisyyspoliittiset uudistukset	14
6. TE2025: Mahdollisuus kytkeä uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset kunnan strategiaan	16
6.1 Julkiset hankinnat	17
6.2 Oppilaitosyhteistyö	19

Raportissa kuvataan lyhyesti uudelleenkäyttöä harjoittavien yhteiskunnallisten yritysten tapoja saattaa tuotteet ja materiaalit uudelleenkäyttöön ja rahoittaa toimintansa. Tämän jälkeen käydään läpi osaamistarpeita, joita haastatellut tunnistivat uudelleenkäytön toimialalla.

Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskusten selvityksessä kerättiin tietoa Suomessa toimivien, tuotteiden ja materiaalien uudelleenkäyttöön keskittyneiden organisaatioiden toimintamallista. Selvityksen painopiste oli yhteiskunnallisissa yrityksissä, jotka tarjoavat työtä ja työllistymistä tukevia palveluita heikommassa työmarkkina-asetuksessa oleville henkilöille. Laajalle yleisölle uudelleenkäyttöalan toimijat ovat tutumpia esimerkiksi vakiintuneilla nimityksillä kierrätyskeskus ja kierrätysmyymälä, vaikka toiminta olisi keskittynyt uudelleenkäyttöön. Määritelmään palataan jäljempänä raportin ensimmäisessä luvussa.

Yhteiskunnalliset yritykset ovat organisaatioita, joiden liiketoiminnan ensisijaisen tavoitteena on yhteiskunnallisen päämäärän edistäminen. Suurin osa liikevaihdosta käytetään yhteiskunnallisen päämäärän edistämiseen. Lisäksi yhteiskunnalliset yritykset korostavat hallintotavassaan osallisuutta ja demokratiaa. Selvitykseen osallistuneiden yhteiskunnallisten yritysten oikeudellinen muoto vaihteli. Suurin osa oli säätiö- tai yhdistyspohjaisia, lisäksi mukana oli yksi osakeyhtiömuotoinen yhteiskunnallinen yritys.

Haastatteluihin osallistui yhteensä 21 uudelleenkäyttöä harjoittavaa organisaatiota eri puolilta Suomea. Neljän haastatellun toimintaan tutustuttiin myös paikan päällä organisaation toimipisteessä. Haastatellut toimijat vaihtelivat kokoluokaltaan huomattavasti, mutta pienikokoisia, esimerkiksi vain muutamana henkilötyövuoden työllistäviä organisaatiota ei selvitykseen sisältynyt. Haastattelut ja vierailut tehtiin aikavälillä toukokuun alusta lokakuun loppuun vuonna 2023.

Raportissa kuvataan lyhyesti uudelleenkäyttöä harjoittavien yhteiskunnallisten yritysten tapoja saattaa tuotteet ja materiaalit uudelleenkäyttöön ja rahoittaa toimintansa. Tämän jälkeen käydään läpi osaamistarpeita, joita haastatellut tunnistivat uudelleenkäytön toimialalla. Uudelleenkäytön sektori elää tällä hetkellä murrosvaihetta ja alan yhteiskunnallisiin yrityksiin kohdistuu muutospaineita useista suunnista. Raportissa esitetään joitakin keskeisiä muutoksia ja niiden vaikutuksia alan toimijoihin. Lopuksi hahmotetaan, millaisia mahdollisuuksia työllisyys- ja elinkeinopalvelujen siirtyminen kuntatasolle avaa työllisyyden ja vihreän siirtymän nivomiseksi yhteensä.

1. Tausta

Euroopan unionissa syntyy vuosittain 2,2 miljardia tonnia jätettä (Euroopan Parlamentti 2023). EU-tasolla on tehty toimenpiteitä ja asetettu tavoitteita jätteen ja sen ympäristölle aiheuttaman kuorman vähentämiseksi sekä kiertotalouden edistämiseksi. Tarkoituksena on siirtyä lineaarisesta mallista yhä voimakkaammin kohti kiertotaloutta.

Kiertotaloudessa tuotanto ja käyttö suunnitellaan siten, että jätettä ei synny, vaan materiaalit ja niiden arvo säilyvät mahdollisimman pitkään kierrossa. Uudelleenkäyttö on kiertotalouden keskeinen rakennuspalikka, jolla ehkäistään tuotteiden ja materiaalin kertymistä kaatopaikoille ja poltettavaksi.

EU:n määritelmän mukaan uudelleenkäyttö tarkoittaa "toimintaa, jossa tuote tai sen osat, jotka eivät ole jätettä, uudelleen käytetään siihen tarkoitukseen, johon ne alun perin on suunniteltu" (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/98/EY, artikla 3). Suomessa vakiintuneen tulkinnan mukaan myös käytettyjen tuotteiden muokkaaminen uuteen käyttöön (niin kutsutut "uusiotuotteet", kuten paidasta tehty kassi), kuuluvat uudelleenkäytön piiriin. Kierrättämisellä sen sijaan tarkoitetaan prosessia, jossa jätemateriaalista valmistetaan uudelleenkäsittelyn avulla tuotteita, materiaalia tai aineita alkuperäiseen tai uuteen tarkoitukseen (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/98/EY, artikla 3).

Uudelleenkäyttö on jätteen minimoinnin kannalta keskeinen toimintamalli, ja EU:n jätehierarkiassa korkeimmalla tasolla heti suoran kulutuksen vähentämisen jälkeen. EU:n jätteistä annetussa direktiivissä jäsenvaltioille asetetaan uudelleenkäyttöön valmistelua ja kierrätystä koskevia tavoitteita. Lisäksi direktiivissä todetaan, että jäsenmaiden on tuettava uudelleenkäyttöön valmistelua erityisesti rohkaisemalla uudelleenkäyttö- ja korjausverkostojen perustamista ja tukemista, helpottamalla niiden pääsyä keräysjärjestelmän hallussa olevaan,

uudelleenkäytön valmisteluun soveltuvaan jätteeseen sekä vahvistamalla taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2018/851, artikla 11 kohta 1).

Jätteen vähentämisen lisäksi uudelleenkäytöllä on myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia, kuten korkea potentiaali luoda työpaikkoja, vahvistaa paikallista taloutta sekä työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä. **Uudelleenkäyttöön perustuvien toimintamallien on arvioitu luovan yli 200 kertaa enemmän työpaikkoja kaatopaikalle sijoittamiseen ja polttamiseen verrattuna. Uudelleenkäytöllä arvioidaan olevan moninkertainen työllistämispotentiaali verrattuna myös kierrätykseen** (Ribeiro-Broomhead & Tangri 2021, s. 4; RREUSE 2015). Työllistämispotentiaali on sitä suurempi, mitä enemmän tuotteita korjataan uudelleenkäytettäväksi.

Uudelleenkäyttö on ala, joka sisältää monipuolisia työtehtäviä erilaisilla osaamisen, työkyvyn ja asiantuntijuuden tasoilla. Uudelleenkäyttöön sisältyy sekä mekaanista, suorittavaa työtä, että asiantuntijatehtäviä ja käsityöammattilaisuutta edellyttäviä työtehtäviä (RREUSE 2015).

Suomi on yksi maista, jotka ovat saaneet Euroopan Unionilta varhaisvaroituksen, koska vuodelle 2025 asetettuun yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteeseen ei todennäköisesti päästä (Ympäristöministeriö 2023a). Tavoitteena on, että vuonna 2025 55 prosenttia yhdyskuntajätteestä valmistellaan uudelleenkäyttöön ja kierrätetään (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2018/851). Suomi tuotti vuonna 2020 595 kilogrammaa yhdyskuntajätettä asukasta kohden, mikä on EU:n jäsenvaltioiden keskimääräistä tasoa enemmän. Lisäksi kehitysuunta on huolestuttava, sillä Suomen tuottamat yhdyskuntajätteen määrät ovat olleet viime vuodet selvässä kasvussa (European Environment Agency 2023). Uudelleenkäy-

tön lisääminen on Suomelle tärkeä tavoite ja yksi EU:n suosittamista keinoista, jotta jätteen synnyn vähentämistä koskeviin tavoitteisiin päästään.

EU:n tasolla yhteiskunnallisilla yrityksillä nähdään keskeinen asema kiertotalouden ja uudelleenkäytön vahvistamisessa. Yhteiskunnalliset yritykset tunnustetaan edelläkävijöinä, jotka luovat työpaikkoja kiertotalouden ympärille vahvistaen samalla sosiaalista osallisuutta (Euroopan komissio 2020; Euroopan komissio 2021). Myös Suomessa yhteiskunnallisilla yrityksillä on olennainen rooli uudelleenkäytön sektorilla.

2. Tuotteiden ja materiaalin matka uudelleen käyttöön

Samankaltaisia. Jokaisella haastatellulla toimijalla oli käytettyjen tuotteiden myymälä tai myymälöitä. Tuotekategorioissa oli jonkin verran vaihtelua. Osa toimijoista ei esimerkiksi vastaanottanut vaatteita, kun taas yksi oli keskittynyt pelkästään vaatteisiin ja asusteisiin. Yleisimmin toimijat saattoivat uudelleenkäyttöön vaatteita, asusteita, urheiluvälineitä, huonekaluja, sähkö- ja elektroniikkalaitteita ja pientavaraa, kuten astioita ja kirjoja.

Pääpaino on toimijoilla itsellään eli suurimmilta osin tuotteet sekä kerätään, lajitellaan että saatetaan kuluttajille ilman muita välikäsiä. Osa toimijoista on kuitenkin kehittänyt myös erilaisia tuotteiden ja materiaalin keräämisen tapoja, joita kuvataan jäljempänä.

2.1 Tuotelahjoitukset

Suurin osa haastatelluista kerää pääosan tuotteista yksityisihmisten lahjoituksina, jotka tuodaan suoraan uudelleenkäyttömyymälään. Keskeinen elementti toiminnassa on tehdä lahjoittaminen mahdollisimman helpoksi. Lähes kaikki haastattelut tarjoavatkin myös noutopalvelua, osa maksullisena ja osa ilmaiseksi tietyn lähialueen säteellä. Jotta lahjoittaminen olisi asiakkaalle mahdollisimman vaivatonta, moni tarjoaa myös jätekuljetuspalvelua, mikäli esimerkiksi osa asiakkaan lahjoittamista tuotteista todetaan käyttökelvottomaksi. Tällöin uudelleenkäyttötoimija kuljettaa käyttökelvottomat tuotteet oikeaoppisesti hävitettäväksi jätemaksua vastaan.

Joillakin uudelleenkäyttötoimijoista on **keräyslaatikoita**, joiden sisältö tyhjenetään tasaisesti ja tuodaan myymälään lajiteltavaksi. Keräyspisteitä varten voidaan esimerkiksi vuokrata maa-alaa kunnalta, sopia keräyspisteestä Suomen Pakkausyrittäjä RINKI Oy:n kanssa tai vuokrata tilaa päivittäistavaramyymälän kauppiaalta. Keräyspisteiden suhteen toimijoilla on kuitenkin vaihtelevia kokemuksia. Osa on kokenut ne hyväksi tavaksi helpottaa lahjoittamista, kun taas osa on luopunut keräyspisteistä kokonaan. Haasteena on erityisesti kuluttajien osaaminen ja motivaatio tuoda keräyspisteisiin vain uudelleenkäyttöön soveltuvia tuotteita. Osa on kokenut parhaaksi sijoittaa laatikot suoraan myymälän yhteyteen, jolloin jätettä päätyy mukaan vähemmän. Keräyspisteiden toisena haasteena on sopivien sijoituspaikkojen löytyminen. Erään toimijan mukaan kiinnostuneita tahoja löytyisi, mutta keräyspisteelle voi olla vaikeaa löytää sopivaa paikkaa esimerkiksi päivittäistavaramyymälän yhteydestä. Keräyspisteet tulisi ottaa paremmin huomioon jo tilojen suunnitteluvaiheessa.

Osa toimijoista tekee yhteistyötä paikallisen jätehuoltoyhtiön kanssa ja on perustanut **jäteaseman yhteyteen vastaanottopisteen**, jossa työskentelee tuotteiden kunnon arvioivia työntekijöitä. Jäteasemalla asioiva voi jättää uudelleenkäyttöön kelpaavat tuotteet suoraan uudelleenkäyttöön erikoistuneelle toimi-

jalle sen sijaan, että käyttökelpoiset tuotteet päätyisivät jätteeksi. Yhteistyö hyödyttää jokaista osapuolta: alueen jätekuorma vähenee, asiakas pienentää jätemaksuaan ja uudelleenkäyttötoimija kerää tuotteita myyntiin. Jotkut haastatelluista ovat myös suunnitelleet myymälän sijoittamista jäteaseman läheisyyteen, jolloin tarve tuotteiden kuljettamiselle vähenee. Mikäli olemassa olevan myymälän alueella on runsaasti tilaa, vaihtoehtona on myös jäteaseman perustaminen uudelleenkäyttömyymälän yhteyteen. Esimerkiksi Helsingin seudun ympäristöpalvelut on perustanut pienen sorttiaseman Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen myymälän yhteyteen.

Osa toimijoista organisoisi lisäksi **yleisiä keräysautokierroksia** alueellaan tasaisin väliajoin. Esimerkiksi eräs toimija järjestää kahdesti vuodessa keräysautokierroksen, jonka reitti on yhdenmukainen paikallisen jätehuoltoyhtiön jätekeräyksen kanssa. Näin yksityiset lahjoittajat tietävät ennakolta, milloin käyttökelpoiset tuotteet saa kätevästi toimitettua paikalliselle uudelleenkäyttöalan toimijalle ilman tarvetta kuljetuksille. Lisäksi

jotkut haastatelluista toivat esiin, että jätehuoltoyhtiöiden keräyksissä ei aina onnistuta varmistamaan, etteivät käyttökelpoiset tuotteet vaurioidu keräyksen yhteydessä.

Jotkin toimijat etenkin suurissa asukaskeskitymissä tekevät **yhteistyötä kuljetusalan yrityksen kanssa**. Asiakas voi tilata pientä maksua vastaan kotinoudon muun muassa vaatteille ja tietyille pientavaroille ja jättää lahjoituksen esimerkiksi samalla, kun vastaanottaa kotilähteyksen.

Vaikuttaa siltä, että yksityishenkilöiden lahjoitusten keräämisessä olisi paljon potentiaalia laajemmalle yhteistyölle eri toimijoiden välillä. Eräs haastateltavista nosti esimerkiksi **Postin**. Sijoittamalla lahjoituspisteitä postilaatikoiden yhteyteen ja organisoimalla yhteiset kuljetusreitit, voitaisiin logistiikan aiheuttamia päästöjä vähentää huomattavasti. Haastatelluista organisaatioista yhdellä oli käytössä mahdollisuus lähettää lahjoitukset suoraan Postin kautta.

Osa haastatelluista vastaanottaa lahjoituksia satunnaisesti myös esimerkiksi talo-

yhtiöiltä. Myös kunnat lahjoittavat välillä irtaimistoaan, mikäli kunnan kiinteistöjen kalustoa uusitaan.

Moni toimija vastaanottaa lahjoituksia yrityksiltä. Tyypillisimmin kyse on kertaluontoisista lahjoituksista esimerkiksi myymälän siirtyessä uudelle toimipisteelle. Mahdollisuuksia ja potentiaalia nähdään myös säännönmukaisemmassa yritys yhteistyössä. Eräällä toimijalla onkin kahden sähkö- ja elektroniikka-alan myymälän kanssa sopimukset, joiden kautta organisaatio saa osan korjausta vaativista laitteista ja kunnostaa ne myyntiin omaan myymäläänsä.

Toiveena on, että jatkossa esimerkiksi vanhentuneen sesongin tuotteita tai tuotepalautuksia voitaisiin saattaa uudelleenkäyttöön alan yhteiskunnallisten yritysten kautta. Yhteistyö voisi olla hyödyllistä myös tilanteissa, joissa viallisessa pakkauksessa on yksittäisiä käyttökelpoisia tuotteita, joita perinteisen uusia tuotteita myyvän yrityksen ei kannata myydä yksittäin.

Haasteena suurikokoisten organisaatioiden lahjoituksissa on usein se, että uudelleenkäyttötoimijoilla ei ole hallussaan riittävää varastointitilaa esimerkiksi hotellin tai koulun uusittavalle kalustolle. Toiveena on, että kunnat voisivat tehdä yhteistyötä alueen uudelleenkäyttötoimijoiden kanssa tarvittavan varastointitilan varmistamiseksi.

2.2 Lajittelu ja saattaminen kuluttajalle

Tyypillinen lajitteluprosessi vaikuttaa olevan toimijoilla melko samanlainen. Sisään tulevan tuotevirran lajittelu tapahtuu vaiheittain. Aluksi tehdään karkea lajittelu. Tässä vaiheessa määritellään tuotteen kategoria (esimerkiksi kodintekstiili, vaate, astia, sähkö- ja elektroniikkalaite). Moni pyrkii määrittämään uudelleenkäyttökelpoisuuden jo vastaanottovaiheessa, mutta myyntikelpoisuuden määrittelyä tehdään myös tarkemmassa tuotekategoriakohtaisessa

lajittelussa. Raakalajittelun jälkeen tuotteet etenevät kategorian mukaan omille lajittelupisteilleen tarkempaan lajitteluun, jolloin määritetään tarvittaessa sesonki (esimerkiksi talvi- tai kesävaate), tuotteen kunto ja hinta. Jotkut toimijoista korjaavat rikkiäisiä tuotteita myyntiin, osa hyväksyy eteenpäin vain sellaisenaan myyntikuntoiset tuotteet.

Isoimmilla toimijoilla on lajittelua nopeuttavia teknisiä ratkaisuja, kuten liukuhihnoja. Kahdella haastattelusta organisaatioista oli käytössään kassajärjestelmä, johon on valmiiksi syötetty tuotekategoriat ja hintaryhmät. Yhdellä haastatellulla toimijalla oli verkkokaupan yhteydessä käytössään tuotetietokantaa hyödyntävä käyttöjärjestelmä, johon on rakennettu myös joitakin automaatioita.

Osa organisaatioista uskoo, että tulevaisuudessa keinoälyllä ja automatisoiduilla toimintoilla on kasvava rooli. Teollisen mittakaavan teknologiset ratkaisut esimerkiksi materiaalien tunnistamiseen ja hinnoitteluun saattavat muuttaa prosesseja suuresti tulevina vuosina. Yleinen näkemys kuitenkin on, että käsityövaltaisuus on sitkeästi alaa määrittävä piirre. Erityisesti tuotteiden korjaus ja kunnostaminen ovat tehtäviä, jotka vaativat työvoimaa, vaikka automaation rooli kasvaisi.

Merkittävänä toimijoiden välisenä erona lajittelun suhteen on se, missä määrin lajittelua on keskitetty. Jotkut isokokoisista toimijoista, joilla on useita eri myymälöitä, ovat keskittäneet suuren osan lajittelusta yhteen toimipisteeseen, jopa valtakunnallisella tasolla. Jotkin suurikokoisimmista organisaatioista kykenevät myös parantamaan kysynnän ja tarjonnan kohtaamista seuraamalla ja reagoimalla myymäläkohtaisiin kysynnän eroihin tai profiloimalla myymälöitä myytyjen tuotteiden mukaan.

Yhtä toimijaa lukuun ottamatta myymälät olivat haastateltujen pääasiallinen tapa saattaa tuotteet kuluttajille. Lähes kaikki tarjosivat myös kuljetuspalvelua lähialueille,

ja osa vuokrasi lisäksi esimerkiksi peräkärriä asiakkaiden käyttöön. Suurin asiakaskunta muodostuu yksityishenkilöistä. Moni kertoi myös erityisesti pienikokoisten yritysten kulu- luvan asiakaskuntaan. Eräs toimija mainitsi tarjoavansa käytettyjä tuotteita myös ilmai- seksi lainaan esimerkiksi alueen museoihin, teattereihin ja konsertteihin.

Osa toimijoista oli avannut viime vuosina myös verkkokauppa- toimintaa. Kiinnostus laajentaa myyntiä verkkoon vaikuttaa ole- van kasvussa. Konseptin muotoileminen toimivaksi ja kannattavaksi vaatii kuitenkin huolellisuutta. Verkkomyynti vaatii lisätyötä, sillä tuotteille täytyy esimerkiksi kirjoittaa sanalliset kuvaukset ja ne täytyy valokuvata. Osa haastatelluista esimerkiksi tarjosi vain valikoituja, arvokkaampia tuoteryhmiä verk- kokaupassa. Yleisesti ottaen verkkokaupassa myytävien tuotteiden kunnon on oltava moit- teettomampi kuin myymälässä, jossa kulut- taja pääsee itse arvioimaan tuotteen kuntoa. Joillekin haastatelluista verkkokaupan myynti muodostaa vain hyvin pienen osan kokonais- myynnistä ja sen merkitys on enemmänkin markkinointiin ja näkyvyyteen liittyvä.

Organisaatioiden välillä vaikuttaisi olevan huomattavia eroja siinä, kuinka suuri osa vastaanotetuista tuotteista saadaan eteen- päin uudelleenkäyttöön. Useampi toimija kertoo uudelleenkäyttöasteen olevan noin 80 prosenttia tai jopa enemmän. Osa taas kertoo, että myymälään päätyy alle kolman- nes vastaanotetuista tuotteista.

Yksi eroja selittävä tekijä on tuoteryhmien väliset erot uudelleenkäyttöasteessa. Sähkö- ja elektroniikkalaitteista vain pieni osa päätyy uudelleenkäyttöön, osittain pätevien korjaa- jien puutteen vuoksi. Lisäksi osa toimijoista lähettää tuotteita toiselle toimijalle välitettä- väksi hyväntekeväisyyteen, mikä voi nostaa uudelleenkäyttöastetta. Myös korjaaminen ja kierrätysmateriaalin käyttö omien tuotteiden tuotantoon voivat selittää eroja uudelleen- käyttöasteissa. Lisäksi kuluttajakäyttäyty- minen saattaa selittää eroja. Eräs usealla paikkakunnalla toimiva organisaatio kuvasi,

että erot lahjoitusten laadussa eri alueilla ovat suuria: lahjoitusten laatu on korkein suurissa kaupungeissa ja erityisesti pääkau- punkiseudulla.

Osa toimijoista on myös kehittänyt erilaisia keinoja saattaa eteenpäin käyttökelpoiset tuotteet, joita ei saada tietyn ajanjakson sisällä myytyä. Monilla on myymälöissään ilmaisten tuotteiden piste. Joidenkin toimijoi- den kohdalla merkittävä osuus, esimerkiksi kolmasosa, uudelleenkäyttöön päätyvistä tuotteista on lahjoitettu ilmaiseksi eteen- päin joko suoraan kuluttajalle ilmaispuolesta kautta tai askartelumateriaalina muun muassa kouluun. Osa on myös tuotteis- tanut ylijäävää materiaalia myymällä sitä esimerkiksi askartelu- tai paikkausmateriaali- pakkauksina.

2.3 Materiaalivirran seuranta

Toimijoiden käytännöt vaihtelevat huomati- tavasti sen suhteen, miten tarkkaan vastaan- otettujen ja uudelleenkäyttöön päätyneiden tuotteiden määrää seurataan. Esimerkiksi Euroopan Unioni seuraa uudelleenkäytön määrää kiloina. 21 haastatellusta vain kaksi kertoi punnitsevansa kaiken käsitellyn mate- riaalin ja seuraavaansa myyntiä tarkasti kas- sajärjestelmän kautta. Osa punnitsee teks- tiilin ja seuraa muiden tuotteiden kohdalla kappalemääriä, osa ei laske määriä lainkaan.

Tarkkaa seuranta tekevät toimijat näkevät sen tärkeänä osana toimintaa. Seurannan kerrottiin parantaneen myyntiä ja mahdolli- suuksia toiminnan kehittämiseen. Käytössä olevaan kassajärjestelmään sisältyy myös valmiiksi asetetut hintaryhmät, joiden avulla säästetään työaikaa hinnoittelussa. Toisaalta tarkat tiedot mahdollistavat myös tehokkaan ulkoisen viestinnän ja toiminnan merkityk- sen osoittamisen vaikuttamistyössä. Ainakin toisella toimijoista taustalla oli myös työllis- syystoiminnasta lähtevä tarve yhdenmukais- ta järjestelmiä muiden kaupanalan toimijoi- den suuntaan, jotta työllistettyjen osaaminen vastaisi avoimien työmarkkinoiden tarpeita.

Yhdistysten ja järjestöpohjaisten toimijoiden niukat resurssit selittävät ainakin osaltaan seurannan puutteita osassa organisaatioista. Etenkään pienillä toimijoilla ei välttämättä ole taloudellisia mahdollisuuksia panostaa teknologisiin ratkaisuihin seurantaa varten. Toisaalta myös tarkan seurannan hyödyt lienevät myynnin kannalta merkittävimmät isojen organisaatioiden kohdalla.

2.4 Logistiset haasteet

Käytettyjen tuotteiden tarjonnan suhde lajittelu- ja myymäläkapasiteettiin vaihtelee. Tyypillistä uudelleenkäyttöalalle on, että tuotteiden vastaanotossa on selkeät sesonkiajat, jotka ajoittuvat kysynnän sesonkien jälkeen. Esimerkiksi talven lähestyessä lahjoitetaan kesävaatteita ja kesän kynnyksellä talvisesongin tuotteita. Eniten lahjoituksia tulee keväisin. Näin ollen uudelleenkäyttötoimijoilla on oltava käytössään varastotilaa, joka olosuhteiltaan soveltuu tuotteiden säilytykseen. Osa tuotteista, kuten huonekalut, vievät lisäksi runsaasti varastointitilaa. Tämä haaste tunnistettiin myös esimerkiksi Suomen Ympäristökeskuksen uudelleenkäyttöä koskevassa selvityksessä (Eskelinen, Teerihalmel, Lamberg, Hämäläinen, Sahimaa, Ranta, Alijoki, Eteläaho & Hilli 2018). Niin kutsutut ruuhkapiikit lahjoituksissa näkyvät myös lajittelussa, jossa työvoimaa kaivattaisiin ajoittain enemmän.

Toinen logistiikkaan liittyvä haaste, jonka myös Eskelinen ja muut tunnistivat, liittyy ajojärjestelyihin. Toimijoiden käytännöt vaihtelevat: osalla on käytössään sähköinen järjestelmä, jonka kautta noutoja ja kuljetuksia ajavien autojen ajoreittejä seurataan, kun taas osalla ei ole sähköisiä työkaluja käytössään. Lähes kaikki haastatellut kuitenkin nostivat esiin, että tuotteiden noutojen ja kuljetusten suunnittelussa on tarvetta parempien käytäntöjen löytämiselle aikatauluttamisen ja autojen ajoreittien suhteen. Myös varausjärjestelmän sähköistämistä pohdittiin joissakin organisaatioissa. Osa haastatelluista kertoi, että kuljetusten määrän ennakoimattomuus aiheuttaa välillä

kiireaikoja, jolloin asiakas saattaa joutua odottamaan noutoa tai kuljetusta jopa kahden viikon ajan. Ennakoimattomuuden hallitsemiseksi kaivataan teknologisia ratkaisuja.

3. Rahoitus

Uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisten yritysten rahoitus pohja koostuu pääasiassa kahdesta rahoituslähteestä: käytettyjen tuotteiden ja materiaalin myynnistä sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen liittyvästä rahoituksesta. Kokonaisrahoituksen jakautuminen työllistämiseen liittyvän rahoituksen ja kiertotaloustoiminnasta saatavan rahoituksen välillä vaihtelee huomattavasti.

Haastateltujen yhteiskunnallisten yritysten joukossa **kiertotaloustoiminnan osuus rahoituksesta vaihteli noin 15 prosentista 80 prosenttiin**. Pääasiallinen kiertotalouteen liittyvä tulonlähde on tyypillisesti oman uudelleenkäyttömyymälän liikevaihto. Osalla toimijoista on uudelleenkäyttömyymälän lisäksi muita kiertotaloustoiminnasta saatavia tuloja. Usea haastateltu organisaatio valmistaa myyntiin erilaisia tuotteita kierrätysmateriaaleja hyödyntäen tai tarjoaa korjaus- ja entisöintipalveluja. Lisäksi joillakin toimijoilla on alihankintasopimuksia, joiden kautta saadaan tuloja esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkajätteen tai tekstiilin keräyksestä ja lajittelusta koko alueella.

Tyypillisesti työllisyyttä edistävän toiminnan (palvelujen myynnin, palkkatukien ja/tai työllistymistä edistävien hankkeiden) osuus kokonaisrahoituksesta oli vähintään 30 prosenttia, usein 30 ja 50 prosentin välillä. Osa toimijoista myy työllisyyttä tukevia palveluja palveluntuottajina, kun taas osa tarjoaa esimerkiksi palkkatuki-paikkoja, työkokeilua ja harjoittelupaikkoja ilman palvelumyyntiä. Niiden organisaatioiden kohdalla, jotka ovat alueellaan suurikokoisia työllisyyttä tukevien palvelujen tuottajia, on kokonaisrahoituksen pääpaino usein näiden palvelujen myynnissä. Muillekin toi-

mijoille palkkatuet muodostavat merkittävän osuuden rahoituksesta. Osa haastatelluista totesikin, että uudelleenkäyttöä itsessään on vaikea tehdä taloudellisesti kannattavaksi, mutta yhdessä työllisyyttä tukevan toiminnan kanssa saadaan rakennettua taloudellisesti kestävä kokonaisuus.

Hankerahan osuus vaihteli haastateltujen joukossa lähes 50 prosentista muutama prosenttiin kokonaisrahoituksesta.

Hankkeita kohdentuu sekä kiertotalous-toiminnan että työllisyyttä tai osallisuutta edistävän toiminnan kehittämiseen. Hankkeita rahoittavia tahoja ovat esimerkiksi Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA, Euroopan sosiaali- ja rakennerahastot, valtio ja kunnat.

Vuonna 2022 perustettu RENET Uudelleenkäyttöverkosto ry kokoaa yhteen uudelleenkäyttöalan toimijoita. Verkostoon voivat liittyä sekä yhdistyspohjaiset että perinteiset voittoa tavoittelevat yritykset. Verkosto toteutti syksyllä 2023 jäsenistölleen uudelleenkäyttöbarometrin (Kilpiö 2023), johon saatiin yhdeksän vastausta. Barometriin vastanneiden joukossa uudelleenkäyttötoiminta kattoi keskimäärin 74,7 prosenttia liikevaihdosta. Tuettujen työsuhteiden (eli palkkatukityön) osuus henkilöstöstä uudelleenkäyttöön liittyvässä toiminnassa oli 50 prosenttia. Yhdeksästä vastanneesta kuusi sai työllistämiseen liittyviä taloudellisia tukia. Myös barometrin tulokset viittaavat siihen, että oman uudelleenkäyttötoiminnan lisäksi työllistämiseen liittyvä tuki on keskeistä monille alan toimijoille.

Yleisimmät rahoituslähteet

- Uudelleenkäyttömyymälän liikevaihto
- Muu kiertotalouteen liittyvä myynti
  - kierrätysmateriaalia sisältävät tuotteet
  - kunnostus- ja entisöintipalvelut
  - poistotekstiilin lajittelu
  - sähkö- ja elektroniikkalaitteiden, metallien ja vaarallisen jätteen vastaanotto ja lajittelu
- Hankerahoitus

- Palkkatuki
- Sosiaali-, työllisyys- ja valmennuspalvelujen myynti hyvinvointialueelle, kunnalle ja/tai Kelalle
- Aluehallintoviraston tuki nuorten palveluihin
- Hankerahoitus (esim. STEA, ESR, Työllisyyspoliittiset avustukset)
- Kunnan avustukset ja työllistämisen kuntalisä

Julkisen rahoituksen näkökulmasta uudelleenkäyttöön keskittyneiden järjestöjen ja yhteiskunnallisten yritysten toiminnassa on kyse pääasiassa työllisyyspalvelujen tarjoamisesta. Uudelleenkäyttöä ei tueta rahoituksellisesti, vaan toimijat maksavat huomattavia jätemaksuja kunnan jätehuolto-yhtiölle. Yksi haastatelluista kertoi, että organisaatiolla on sopimus jätehuolto-yhtiön kanssa alennetuista jätemaksuista. Näin ei kuitenkaan kaikkien toimijoiden kohdalla ole. Usea haastateltu kokee, että kunnassa roolia kiertotalouden edistämässä ei tunnusteta riittäväällä tasolla. Näin ollen kunnassa jää suurelta osin hyödyntämättä potentiaali, jota yhteiskunnallisten yritysten kiertotalous-osaaminen tarjoaisi.

Toimijat tuovat esiin, että uudelleenkäyttö on toimiala, jota on haastava tehdä taloudellisesti kannattavasti. Uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset ovatkin useimmiten riippuvaisia työllistämiseen liittyvistä tuista. Siksi muutokset työllisyyspolitiikan kentällä osuvat epäsuorasti myös uudelleenkäyttöön.

4 Koulutus- ja osaamistarpeet

Suurin osa haastatelluista uudelleenkäyttöön keskittyneistä toimijoista työllistää osatyö-kykyisiä. Osaamis- ja koulutustarpeita nousi tästä syystä sekä työntekijöiden valmennukseen että uudelleenkäyttöön ja kiertotalous-osaamiseen liittyen. Esiin tuotiin, että vakituisilta työntekijöiltä/toimihenkilöiltä vaaditaan molempien alueiden hallintaa.

Osatyökykyisiä työllistävillä organisaatioilla osaamisen kehittämisen haasteena on se, että työllistettyjen työsuhteet ovat lyhyitä. Näin ollen esimerkiksi tuotteiden ja niiden arvon tunnistamiseen ei välttämättä ehditä harjaantua, ennen kuin työsuhde loppuu. Haastateltava, joka työllistää pääasiassa pitkiin työsuhteisiin kertoi, että oppimisprosessi uudelleenkäytön osaajaksi kestää lähtökohtaisesti kahden vuoden ajan. Esimerkiksi palkkatuen osalta työsuhteen maksimikesto

on heinäkuussa voimaan astuneen lain myötä 10 kuukautta.

4.1 Uudelleenkäyttöön liittyvät osaamistarpeet

Materiaalien ja tuotteiden tunnistaminen laajasti oli yksi esiin nostetuista kokonaisuuksista, jonka osaamista kaivataan toimialalla. Lähtökohtaisesti jokainen uudelleenkäyttötoimijoiden vastaanottama tuote on ainutkertainen, joten tarvitaan ammattimaisuutta, jotta tuotteen, sen valmistusmateriaalin ja hyödyntämiskelpoisuuden kykenee tunnistamaan nopeasti.

Tarkemmin **poistotekstiilin käsittely ja lajittelu** on toiminnanala, johon kaivataan lisää osaamista. Nextiili ry onkin kehittänyt tekstiilin lajittelussa toimimisen osatutkinnon. Kyseessä on 15 osaamispisteen kokonaisuus, joka on valinnainen osa tekstiili- ja muotialan perustutkintoa. Osatutkinnon pystyi alun perin suorittamaan Tampereen seudun ammattiopisto Tredussa, mutta se on nykyään valtakunnallinen tutkinnonosa. Joillakin haastatelluista oli suunnitteilla tätä koskeva yhteistyö oppilaitoksen kanssa, jolloin tekstiilin lajittelun osatutkinnon voisi suorittaa organisaation tehtävissä työskennellen.

Myös **sähkö- ja elektroniikkalaitteiden korjaamiseen** tarvitaan lisää osaamista, sillä potentiaalia uudelleenkäytölle olisi paljon nykyistä volyymia enemmän. Toimijat kertoivat, että tällä hetkellä kierrätykseen joudutaan laittamaan korjauskelpoisia tuotteita, koska osaamista ei ole riittävästi saatavilla.

Asiantuntemusta kaivataan myös **tuotekehityksen** saralla **kierrätysmateriaalin** hyödyntämiseen. Useampi toimija mainitsi olevansa kiinnostunut löytämään uusia tapoja hyödyntää tuotteita, jotka eivät sinänsä kelpaa uudelleenkäyttöön. Ratkaisuja kaivataan erityisesti siihen, millaisia käyttötapoja materiaalille voidaan löytää paikallisesti. Materiaalit haluttaisiin hyödyntää mahdollisimman pitkälle oman alueen sisällä, ilman

tarvetta pitkille kuljetuksille. Näin tuotteista saataisiin kaikki hyöty irti niin paikallisen työn kuin käsillä olevien luonnonvarojenkin näkökulmasta.

Erityispiirteistään huolimatta käytetyn tavaran myynnissä on kyse vähittäiskaupasta, joka menestyäkseen vaatii markkinointia ja asiakaskunnan tavoittamista. **Tehokas asiakasviestintä** on yksi kokonaisuuksista, johon toimijat kaipaavat lisää osaamista. Kuluttajille halutaan viestiä kestävästä kulutusvalinnoista ja tarjolla olevista mahdollisuuksista. Suurimmalla osalla organisaatioista on käytössään vain niukasti rahaa markkinointiin, joten tarve innovatiivisille tavoille tavoittaa asiakkaita on suuri.

Uudelleenkäytön toimialalla kaivataan myös **osaamista teknologisten järjestelmien kehittämiseen** erityisesti ajojärjestelyjen ja varausten vastaanottamisen sujuvoittamiseksi. Yksi alan haasteista on lahjoitus-tavaran noutojen ja ostettujen tuotteiden kotiinkuljetuksen optimointi. Lahjoituksissa ajoittaiset ruuhkapiikit ovat yleisiä eikä ajo-tarvetta pystytä ennakoimaan. Liikennepäästöjen minimointi on toimijoille tärkeä tavoite. Monet haastatellut pyrkivätkin vastamaan haasteisiin esimerkiksi jakamalla toiminta-alueitaan kuljetusalueisiin ja seuraamalla autojen ajoreittejä sähköisesti. Uudet teknologiset työkalut nähdään kuitenkin mahdollisuutena helpottaa noutojen ja kuljetusten järjestelyä sekä organisaation itsensä että asiakkaan näkökulmasta.

Laajemmassa mittakaavassa alalla tarvitaan teknologisia ratkaisuja lajitteluun, hinnoitteluun ja verkkomyyntiin, jotta teollisen tason toiminta on mahdollista. Teollisen mittakaavan järjestelmät ovat puolestaan edellytys sille, että uudelleenkäyttö kasvaa EU:n määrittelemän jätehierarkian mukaisesti ensimmäiseksi vaihtoehdoksi kulutuksen vähentämisen jälkeen.

Suurin osa haastatelluista näki, että osaamistarpeisiin vastaamiseksi tarvittaisiin enemmän esimerkiksi valinnaisia opintokokonaisuuksia, jotka keskittyvät kiertota-

lousosaamiseen. Erityisesti alan kasvaessa osaamistarpeiden uskotaan moninaistuvan ja opetusta tarvitaan yhtä lailla niin ammatti- kuin korkeakoulututkinnoissa.

4.2 Oppilaitosyhteistyö

Useimmilla toimijoilla on oppilaitosten kanssa aktiivista yhteistyötä. Haastatellut tarjoavat esimerkiksi harjoitteluita, oppisopimuskoulutuksia ja tutkintojen tai osatutkintojen suorittamispaikkoja. Työtehtäviä on opinnollistettu monipuolisesti vastaamaan tutkintovaatimuksia. Moni uudelleenkäyttöön liittyvä tehtäväkuva istuuakin jo olemassa oleviin tutkintoihin, kuten merkonomiin tai logistiikka-alan tutkintoon. Myös ammattikorkeakoulun opinnäytetöihin tarjotaan aiheita eri aloille.

Haastatellut kuitenkin näkevät, että nimenomaan kiertotalouteen linkittyvä erityisosaaminen tulisi tunnistaa paremmin koulutusjärjestelmässä. Käytännössä tämä tarkoittaisi osatutkintoja ja valinnaisia opintokokonaisuuksia eri toimialoille. Esimerkiksi jo poistunut kodinkonekorjaajan tutkinnonosa olisi tarpeellinen. Eräs haastateltu toimija oli käynnistänyt ammattiopiston kanssa yhteistyön, jonka myötä ympäristöpuolella ”Kierrätyskeskuksessa toimiminen” on tarjolla valinnaisena opintokokonaisuutena. Toinen hyvä esimerkki jo kehitetyistä opintokokonaisuuksista on aiemmin mainittu kierrätystekstiilin lajittelun osatutkinto Tampereen seudun ammattiopistossa. Vastaavaa yhteistyötä toivotaan lisää.

Osa haastatelluista myös näkee, että olisi hyödyllistä rakentaa eri aloja yhdistäviä koulutusohjelmia. Koska monien uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisten yritysten tavoitteena on heikossa työmarkkina-asemassa olevien kuntoutuminen ja työllistyminen, tehokas yhdistelmä olisi sosiaali- ja terveydenhuoltoala ja kiertotalouteen liittyvä ammatillinen koulutus.

Osa toimijoista kokee, että resurssien niukkuus aiheuttaa haasteita oppilaitosyhteistyölle. Varsinkin **tavallista vahvempaa**

tukea tarvitsevien opiskelijoiden riittävä ohjaus ja tukeminen ilman taloudellista korvausta ohjaustyöstä tuottaa ongelmia usein pienten resurssien varassa toimiville uudelleenkäyttötoimijoille.

Kolmantena keskeisenä kehityskohteena nähdään se, että voittoa tavoittelemattomat **uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset nähtäisiin merkityksellistä osaamista tarjoavina työnantajina**. Tällä hetkellä organisaatioihin ohjautuu varsinkin erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, mutta monilla toimijoilla olisi mahdollisuus vastaanottaa opiskelijoita myös laajemmin. Järjestöpohjaisten toimijoiden kiertotalouden erityisosaaminen tulisi tunnistaa arvokkaana ja sitä kautta nähdä yhteiskunnalliset yritykset oppilaitoksille hyödyllisenä yhteistyökumppanina siinä missä perinteiset yrityksetkin.

Haastateltavat huomauttivat, että kiertotalousosaamisen kysyntä kasvaa. Esimerkiksi pienissä ja keskisuurissa yrityksissä ei useinkaan ole mahdollisuutta käyttää aikaa materiaalikierron suunnittelulle. Ulkoiselle neuvontapalvelulle on siis tarvetta. Olisi siis järkevää hyödyntää yhteiskunnallisten yritysten potentiaali kiertotalousosaamisen kasvattamisessa.

4.3 Valmennustyöhön liittyvät osaamistarpeet

Haastatellut toivat esiin, että osatyökykyisiä työllistettäessä valmennustyön osaaminen on olennainen osa toimintaa. Näin ollen pelkkä toimialan tuntemus ei riitä, vaan palkattavilta työnhajajilta vaaditaan myös ammattimaista valmennusosaamista. Niiden toimijoiden kohdalla, jotka tarjoavat kilpailutettuja ostopalveluja, esimerkiksi sosionomin pätevyyden omaavaa henkilökuntaa saataan myös vaatia tilaajatahon toimesta.

Työhönvalmennuksellinen osaaminen nähtiin asiana, jossa voidaan ja täytyy kehittyä jatkuvasti. Tämä sisältää myös osaamisen tunnistamisen ja huolellisen ylös kirjaamisen. Yleisesti osaamista kaivataan

sosiaalisesti vaikeassa asemassa olevien kanssa työskentelyyn. Osa toimijoista on omaehtoisesti kouluttanut henkilökuntaansa, jotta asiakkaiden tarpeisiin osataan vastata ja asiakkaat kohdata entistä paremmin.

Tarkempina valmennusosaamisen osa-alueina mainittiin **neuropsykiatrinen valmennus, sukupuolen moninaisuuden huomioiminen** sekä onnistunut **reagointi uhka- ja vaaratilanteissa**.

5 Toimintaympäristöön vaikuttavia uudistuksia

Uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisiin yrityksiin kohdistuu muutoksia usealta eri suunnalta. Yksi muutosvoimista on käytettyjen tuotteiden kysynnän kasvu erityisesti vaatteiden kohdalla. Useampi haastateltu kertoi, että kuluttajien tietoisuus uudelleenkäytöstä ja vastuullisesta kuluttamisesta vaikuttaa olevan selvässä nousussa. Tämä näkyy lahjoitusten määrän ja myynnin kasvuna. Kyse on globaalin mittakaavan ilmiöstä. Käytettyjen vaatteiden globaalin markkina-arvon on arvioitu olleen 177 miljardia Yhdysvaltain dollaria vuonna 2022 ja sen on ennustettu kaksinkertaistuvan 351 miljardin arvoon vuoteen 2027 mennessä (Statista 2023). Yhdysvalloissa käytettyjen vaatteiden kaupan on arvioitu ohittavan pikamuodin ennen vuosikymmenen loppua (ThreadUp 2023). Tiedot perustuvat data-analytiikka- ja konsulttiryitys GlobalDatan arvioihin.

Kasvavan kysynnän myötä uudelleenkäytön profiili on murroksessa. Suomessa uudelleenkäyttömyymälät saavat ensimmäistä kertaa liiketiloja esimerkiksi kauppakeskuksista. Muutos vaatii myös toimijoilta mukautumista uusiin tarpeisiin. Perinteiset vähittäiskauppaan liittyvät osaamiset koskevat yhä vahvemmin myös käytettyjen tuotteiden kauppaa. Asiakastarpeisiin on kyettävä vastaamaan muun muassa myymälöiden sijainnin ja esillepanon suhteen. On toistaiseksi avoin kysymys, millaiseksi uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisten yritysten rooli muotoutuu, mikäli käytettyjen tuotteiden

kauppa valtavirtaistuu osaksi myös uusia tuotteita myyvien yritysten toimintaa.

Markkinamuutosten ohella alan yhteiskunnallisiin yrityksiin vaikuttavat lainsäädännölliset muutokset ja aloitteet sekä Euroopan Unionin että sisäpolitiikan suunnilta. Euroopan Unionin tasolla vihreän siirtymän tavoitteisiin pyritään lisäämällä sääntelyä materiaalin kiertoa ja tuotetietojen avoimuutta koskien. Yhteisötalous nähdään yhtenä merkittävänä ratkaisuna heikommassa työmarkkina-asetmassa olevien työllistymisen edistämiseen. Suomen sisällä puolestaan työllisyyspolitiikassa on tapahtunut lähiaikoina uudistuksia, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisten yritysten mahdollisuuksiin tarjota työllisyyspalveluja. Suuri rakenteellinen uudistus on astumassa voimaan vuonna 2025, kun vastuu työllisyyspalveluista siirtyy kunnille.

5.1 Euroopan Unionin sääntely

Euroopan Unioni pyrkii edistämään kiertoaloutta ja uudelleenkäyttöä jäsenvaltioihin kohdistuvan sääntelyn keinoin. Vuonna 2018 hyväksytyyn jättesäädöspaketin tarkoitus on vähentää jätteen määrää sekä lisätä uudelleenkäyttöä ja kierrätystä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2018/851). Säädöspaketin myötä EU asettaa jäsenvaltioille yhdyskuntajätteiden uudelleenkäyttöön valmistelua ja kierrätystä koskevat määrälliset tavoitteet, jotka jäsenvaltioiden on saavutettava noudattaakseen direktiiviä. Tavoitetta kiristetään asteittain siten, että vuonna 2035 vaatimustaso on 65 prosenttia jätteiden painosta. Jäsenvaltioiden on myös arvioitava uudelleenkäytön määrää ja raportoitava siitä EU:lle komission täytäntöönpanosäädöksen edellyttämällä tavalla. Uudelleenkäyttöä koskeva määrällinen raportointi tehdään kolmen vuoden välein neljän eri tuotekategorian osalta (tekstiili, huonekalut, elektroniikka sekä rakennusmateriaalit ja -tarvikkeet). Julkiset, laadulliset toimenpiteet uudelleenkäytön edistämiseksi on raportoitava vuosittain.

Euroopan komissio on myös käynnistänyt useita aloitteita, jotka suoraan tai välillisesti koskevat uudelleenkäyttöön keskittyneitä toimijoita. Osa aloitteista linkittyy tuotannon sääntelyyn, kun taas osa jätehuollon alueelle. Jotkin uudistuksista on jo kirjattu ja ne astuvat voimaan lähivuosina, osa on vielä aloitteen tasolla.

Yksi komission keskeisistä uudelleenkäyttötoimijoiden rooliin vaikuttavista lainsäädäntöehdotuksista on **kotitalouksien tekstiilituotteiden, vaatteiden, asusteiden ja jalkineiden siirtäminen laajennetun tuottajavastuun alaiseksi** (Euroopan komissio, 2023). Jäsenvaltioiden tulisi järjestää laajennettu tuottajavastuujärjestelmä 30 kuukauden sisällä direktiivimuutoksen voimaantulosta. Toistaiseksi on kuitenkin kyse komission ehdotuksesta.

Käytännössä jätepuitedirektiiviin ehdotettu muutos tarkoittaa, että tekstiili- ja jalkinealan toimijat kantaisivat tulevaisuudessa vastuun käytettyjen tekstiilien ja tekstiilijätteen keräämisestä ja jätehuollosta aiheutuvista kustannuksista, kuten kuljetuksesta, uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen lajittelusta ja valmistelusta sekä jätteen loppukäsittelystä. Vastuun alle kuuluisivat kaikki kotitalouksien vaatteet, kengät ja asusteet. Koska jopa 88 prosenttia tekstiilialan yrityksistä on alle 10 työntekijän mikroyrityksiä, nämä toimijat rajattaisiin tuottajavastuun ulkopuolelle. Säädökset eivät koskisi myöskään käytettyjä tuotteita tai kierrätysmateriaalista valmistettuja tuotteita myyviä toimijoita.

Pienten ja keskisuurten yritysten suuren määrän vuoksi tuottajavastuun toteutuminen järjestettäisiin voittoa tavoittelemattomien tuottajayhteisöjen kautta, jotka kantaisivat kollektiivisesti vastuun jäsentensä tekstiilijätteestä (Euroopan komissio 2023). Näin vältettäisiin kohtuuttoman hallinnollisen työkuorman kasautumista pienikokoisille tekstiilyrityksille. Jäsenvaltioiden tulisi valvoa, että tuottajayhteisöt pystyttävät käytetyn tekstiilin, tekstiilijätteen ja jalkineiden erilliskeräysjärjestelmän (artikla 22 c).

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että tuottajat nimeävät tuottajayhteisön, joka hoitaa velvoitteet tuottajan puolesta (artikla 22 c). Komission ehdotuksessa (2023) on pyritty huomioimaan sosiaalisten yritysten ja muiden sosiaalitalouden toimijoiden rooli käytettyjen tekstiilien markkinoilla. Dokumentissa todetaan, että uudelleenkäyttöön keskittyneitä sosiaalisia yrityksiä on tuettava, koska niillä on mahdollisuus luoda liiketoimintaa ja työpaikkoja, jotka ovat sekä paikallisia, vihreitä että osallistavia. Esimerkiksi RREUS-E:n arvion (2021) mukaan sosiaalinen yritys kykenee tarjoamaan 1000 tonnia uudelleenkäyttöä varten kerättyä tekstiiliä kohden 25-35 työpaikkaa.

Ehdotuksen mukaan laajennetun tuottajavastuun käynnistämisen tulisi säilyttää ja tukea sosiaalisten yritysten toimintaa. Tuottajien olisi esimerkiksi kannettava vastuu myös yhteiseen keräysjärjestelmään kuuluvien sosiaalisten yritysten tekstiilijätteen keräyksestä, kuljetuksesta ja käsittelystä syntyvistä kustannuksista (Euroopan komissio 2023, artikla 22 a). Jäsenvaltioiden olisi lisäksi varmistettava, että sosiaalisilla yrityksillä on oikeus osallistua käytetyn tekstiilin ja tekstiilijätteen erilliskeräysjärjestelmään, eikä niiden tarvitse luovuttaa keräämiään tuotteita tuottajayhteisöille (artikla 22 c). Lisäksi dokumentissa viitataan komission 2021 julkaisemaan Yhteisötalouden toimintasuunnitelmaan (Euroopan komissio 2021). Toimintasuunnitelman myötä komissio tarjoaa ohjeistusta yhteistyön ja kumppanuuksien vahvistamiseen sosiaalisten yritysten ja muiden toimijoiden välillä, kiinnittäen erityistä huomiota sosiaalisten yritysten tärkeään rooliin kiertotalouden edistämässä.

Komission ehdotus laajennettua tuottajavastuuta koskien sisältää kuitenkin huomattavia epäselvyyksiä uudelleenkäyttöön keskittyneiden yhteiskunnallisten yritysten kannalta, lähtien siitä, ettei sosiaalisia yrityksiä määritellä ehdotuksessa.

EU on jo aiemmin hyväksynyt artiklan, joka velvoittaa jäsenmaita tekstiilijätteen erilliske-

räykseen. Uudistuksen on määrä astua voimaan vuoden 2025 alusta. Suomessa tekstiilien erilliskeräys aloitettiin jo vuoden 2023 alusta ja vastuu kotitalouden tekstiilijätteen keräyksen järjestämisestä on kunnilla (Valtioneuvoston asetus jätteistä 978/2021). Lisäksi Paimioon avattiin vuonna 2021 poistotekstiiliä kierrätyskuiduksi jalostava laitos.

Selvitykseen haastatelluista yhteiskunnallisista yrityksistä useampi oli ottanut alueellaan vastuuta poistotekstiilin lajittelusta erilliskeräysvelvoitteen myötä solmimalla alihankintasopimuksen kuntaomisteisen jätehuoltoyhtiön kanssa. Toimijoilla on ollut oikeus kerätä tekstiilimassasta uudelleenkäyttöön kelpaavat tekstiilit tai käyttää tekstiiliä omien kierrätystuotteidensa valmistamiseen. Kierrätykseen lajitellut tekstiilit on puolestaan lähetetty Paimion kierrätyskuitua valmistavaan laitokseen.

Tekstiilien siirtyminen laajennetun tuottajavastuun piiriin tulee kuitenkin todennäköisesti muuttamaan eri toimijoiden roolia tekstiilien keräämisessä ja uudelleenkäyttöön saattamisessa sekä tekstiilijätteen käsittelyssä. Muutokset osuvat mitä todennäköisimmin myös uudelleenkäyttöön keskittyneisiin yhdistyksiin ja yrityksiin. Vielä ei ole varmaa tietoa siitä, millainen rooli uudelleenkäytölle ja uudelleenkäytön valmistelulle määritellään tuottajavastuun myötä. Esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkajätteen osalta suurin osa tuotteista siirtyy tällä hetkellä suoraan kierrätykseen ja vain pieni määrä kerätystä päättyy uudelleenkäyttöön, vaikka laitteiden korjausta ja uudelleenkäyttöä olisi mahdollista kasvattaa huomattavasti.

Kysymys on painava myös siksi, että kuluttajat eivät välttämättä osaa erottaa, mikä osa tekstiilituotteista kelpaa sellaisenaan uudelleenkäyttöön ja mikä puolestaan on tekstiilijätettä. Haastateltujen toimijoiden kokemusten mukaan jätteen sekaan päättyy paljon tekstiilituotteita, jotka voidaan sellaisenaan laittaa myyntiin uudelleenkäytettäväksi. Tähän arvioimiseen tarvitaan ihmissilmää ja osaamista, jota uudelleenkäyttöön erikois-

tuneilta toimijoilta löytyy. Riskinä nähdään, että tekstiilijätteen tuottajayhteisöt eivät huolehdi uudelleenkäytöstä, vaan tuotteet päätyvät suoraan kierrätykseen. Tuottajayhteisöjen arvellaan lisäksi haluavan säännellä tarkasti sitä, mitä uudelleenkäyttötoimija saa keräämilleen tekstiilituotteille tehdä.

Uudelleenkäytön aseman varmistamiseksi olisi tärkeää, että uudelleenkäyttötoimijat tekevät yhteistyötä ja yhteistä edunvalvontaa. Vuonna 2022 Suomeen perustettiin RENET Uudelleenkäyttöverkosto ry, joka kokoaa toimijoita yhteen alan toimintaedellytysten, yhteistyön ja näkyvyyden vahvistamiseksi. Toistaiseksi järjestö on kuitenkin pieni ja toimii niukoilla resursseilla ajaakseen alan etuja yksin.

Muutoksen alla on myös EU:n ekosuunnittelua (ecodesign) koskeva sääntely. Aiempi ekosuunnitteludirektiivi ollaan korvaamassa uudella ekosuunnitteluasetuksella. Sääntelyä on aiemmin asetettu energiaan liittyville tuotteille, mutta komissio on ehdottanut sääntelyn laajentamista muun muassa tekstiileihin, huonekaluihin ja elektroniikkaan (Euroopan komissio 2022). Keskiössä uudistuksessa on tuotteiden kestävyttä ja korjattavuutta koskevat vaatimukset. Tavoitteena on, että vuonna 2030 merkittävä osa tuotteista olisi suunniteltu kestäviksi, korjattaviksi, energia- ja resurssitehokkaiksi, kierrätettäviksi ja mielellään kierrätysmateriaaleja hyödyntäen. Esimerkiksi leasing-sopimukset saattavat muuttua tuottajille aiempaa kannattavimmiksi tuotteiden kasvaneen kestävyden myötä, mikä saattaa muokata uudelleenkäyttötoimijoiden roolia.

Osana ekosuunnittelusääntelyä otettaisiin käyttöön myös digitaalinen tuotepassi, johon kerättäisiin tietoa mm. tuotteen raaka-aineiden alkuperästä, haitallisista aineista sekä ohjeita tuotteen korjaukselle ja kierrätykselle (Euroopan komissio 2022). Tiedot syötettäisiin tietokantaan arvoketjun eri vaiheissa. Osa haastatelluista mainitsi digitaalisen tuotepassin hyvänä uudistuksena, sillä se saattaisi helpottaa tuotteiden korjaamista ja lajittelua. Lisäksi EU-sääntelyllä pyritään

estämään myymättä jääneiden tuotteiden tuhoaminen. Isokokoisten tuotteitaan hylkäävien yritysten olisi luovutettava tiedot siitä, kuinka paljon tuotteita hylätään ja kuinka suuri osa hylätyistä tuotteista päätyy jätehierarkiaa noudattaen esimerkiksi uudelleenkäyttöön, uudelleenvalmistukseen ja kierrätykseen. Uuden sääntelyn uskotaan nostavan uusien tuotteiden hintatasoa, mikä voisi lisätä uudelleenkäytön houkuttelevuutta. Komission ehdotuksessa (2022) mainitaan myös, että komissio aikoo tarjota ohjeistusta kumppanuuksiin sosiaalisten yritysten ja muiden toimijoiden välillä, sisältäen myös valtavirtaa edustavat yritykset.

5.2 Työllisyyspoliittiset uudistukset

Uudelleenkäyttöön keskittyneiden välityömarkkinatoimijoiden ulkopuolinen rahoitus koostuu tavallisesti pääasiassa heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien työllistämiseen liittyvistä tuista ja työllisyyspalveluiden myynnistä. Harva toimija saa esimerkiksi kunnalta tukea nimenomaan uudelleenkäytön ja kiertotaloustoiminnan organisoimiseen alueellaan. Näin ollen työllisyyspalveluihin tehtävät muutokset koskettavat vahvasti myös uudelleenkäytön parissa työskenteleviä voittoa tavoittelemattomia organisaatioita.

Suurelle osalle haastatelluista organisaatioista palkkatukityöpaikat ovat keskeinen työkalu tarjota työtä osatyökykyisille ja pitkään työttömänä olleille. Sanna Marinin hallituksen palkkatukilainsäädäntöön tekemät uudistukset (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta 371/2023) vaikuttavatkin voimakkaasti moniin uudelleenkäyttöä harjoittaviin välityömarkkinatoimijoihin. Heinäkuussa 2023 voimaan astunut uudistus nosti palkkatuen määrää sairauden tai vamman perusteella myönnettyjen tukien kohdalla.

Uudistuksella on kuitenkin useita negatiivisia seurauksia kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmasta. Muutokset rajoittavat suurikokoisten toimijoiden mahdollisuuk-

sia palkata 100 prosentin palkkatuella, sillä elinkeinotoimintaa harjoittaville työntäjille tuki myönnetään de minimis -tukena. De minimis -menettely perustuu komission asetukseen 1407/2013 ja sen mukaan työnantajan saama tuki ei saa ylittää yhteensä 200 000 euroa kolmen verovuoden aikana. Lisäksi työnantajan sivukuluja tai lomarahoja ei enää korvata työnantajalle, mikä aiheuttaa haasteita erityisesti pienikokoisille organisaatioille ja kasvattaa kustannuksia myös isokokoisemmilla toimijoilla. Useat toimijat joutuvat vähentämään tarjoamiaan palkkatukipaikkoja huomattavasti.

Myös palkkatukijakson kestoja lyhennettiin. Maksimiaika on lakimuutoksen jälkeen aiemman 12 kuukauden sijaan 10 kuukautta. Muutoksen myötä myös oppisopimusjaksot vähenevät huomattavasti, koska oppisopimuskoulutukseen myönnettävän palkkatuen määrä on uuden lain mukaan 50 prosenttia tukikelpoisista palkkauskustannuksista, siinä missä aiemmin yhdistyksillä ja säätiöillä oli mahdollisuus 100 prosentin palkkatukeen. Taloudelliseen toimintaan tuki myönnetään de minimis -tukena, mikä rajoittaa tukien määrää huomattavasti joidenkin uudelleenkäyttötoimijoiden kohdalla. Lisäksi jatkossa työnantajalle voidaan myöntää samasta henkilöstä palkkatukea vasta, kun on kulunut kolme vuotta edellisestä palkkatukijaksosta kyseisellä työnantajalla.

Toiminnan kannalta muutokset tuovat haasteita, koska uudelleenkäyttö on alana työvoimaintensiivinen ja käsityövaltainen. Vähentynyt työvoima tuottaa nopeasti haasteita. Lisäksi osa toimijoista on palkkatukijakson kautta tarjonnut mahdollisuuden opetella alaa, minkä jälkeen henkilö on voinut jatkaa oppisopimukseen, mikäli kiinnostus ja työkyky siihen soveltuvat. Uuden lainsäädännön myötä käytäntöjä on muutettava. Toimijat ovat kuitenkin huolissaan erityisesti työllistymisen tukea kaipaavista ihmisistä, joiden mahdollisuudet löytää reittejä työelämään kapenevat, kun paikkoja pystytään tarjoamaan aiempaa huomattavasti vähemmän. Lyhentyneiden työjaksojen myötä työntekijällä on lisäksi entistä vähemmän aikaa vah-

vistaa työkykyään ja osaamistaan tuetussa työssä.

Uudistus toi muutoksia myös niin kutsuttuun edelleen sijoittamiseen. Osa välityömarkkinatoimijoista on hyödyntänyt jatkopolkujen löytämiseen työntekijän siirtoa, jolloin työllistetty henkilö on palkkatuetussa työsuhteessa kolmannen sektorin toimijalla, mutta tarjoaa työpanoksensa käyttäjäyrityksen käyttöön. Siirtojakson jälkeen yritys voi halutessaan solmia työsopimuksen työntekijän kanssa. Menettelyn avulla yritys ja työntekijä voivat matalalla riskillä kokeilla, miten työnteko yrityksessä sujuu. Palkkatuki uudistuksen myötä yrityksen on maksettava työntekijän työpanoksesta käypä korvaus voittoa tavoittelemattomalle organisaatiolle. Muutos lisää siirron kustannuksia käyttäjäyritykselle ja siten vaikeuttaa kiinnostuneiden yritysten löytämistä. Lisäksi jatkossa palkkatuen määrä voi siirron aikana olla maksimissaan se määrä, joka käyttäjäyritykselle voitaisiin myöntää, mikäli se itse hakisi palkkatukea.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa on kirjauksia palkkatukea koskevan lainsäädännön muokkaamiseksi edelleen. Sataprosenttinen palkkatuki aiotaan mahdollistaa myös suurimmille taloudellista toimintaa harjoittaville kolmannen sektorin toimijoille (Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma, s. 65). Palkkatukea halutaan kuitenkin uudistaa myös siten, ettei se jatkossa kerrytä työssäolohtoa. Raportin kirjoittamishetkellä hallituksen esitys oli lausuntokierroksella. Toteutuessaan uudistus vähentäisi huomattavasti palkkatukityön houkuttelevuutta työttömän työnhakijan näkökulmasta. Näin ollen myös tämä uudistus pakottaa toimijoita löytämään vaihtoehtoisia tapoja tarjota tukea ja etenemisreittejä työmarkkinoille.

Myös sosiaalipalvelujen siirtyminen kunnilta hyvinvointialueiden vastuulle on aiheuttanut muutoksia niille uudelleenkäytön toimijoille, jotka tarjoavat sosiaalipalveluiksi luokiteltavia palveluita, kuten kuntouttavaa työtoimintaa. Osa hyvinvointialueista on järjestänyt laajan kilpailutuksen palveluille, eivätkä

kuntouttavaa työtoimintaa pienin volyymein tuottavat järjestöt ole katsoneet mahdolliseksi tai järkeväksi osallistua kilpailutuksiin. Osa haastatelluista toimijoista kokee, ettei hyvinvointialueelta saatu korvaus ole riittävä, jotta palvelua kannattaisi jatkossa tuottaa.

Lähitulevaisuudessa muutoksia toimintaympäristöön on odotettavissa myös TE25 uudistuksen myötä. Vuonna 2025 työllisyys- ja elinkeinopalvelut siirtyvät valtion ohjauksen alaisilta TE-toimistoilta kuntapohjaisten työllisyysalueiden vastuulle. Uudistuksen yhteydessä myös työttömyysetuuksien rahoitusmallia uudistetaan siten, että kuntien vastuu työttömyysetuuksien rahoituksesta alkaa jo 100 työttömyyspäivän kohdalla ja kasvaa asteittain työttömyyden pitkittyessä. Kuntaosuudet on lisäksi jatkossa maksettava myös henkilöistä, jotka ovat työllisyyspalveluiden piirissä. Kuntatalouden näkökulmasta on siis entistä olennaisempaa, että työtön työnhakija löytää mahdollisimman nopeasti reitin avoimille työmarkkinoille.

Uudistuksen myötä työllisyysalueilla on uudenlaiset mahdollisuudet muokata palvelujärjestelmää oman alueensa tarpeisiin sopivaksi ja sitoa työllisyys- ja elinvoimapaalvelut aiempaa tiiviimmin toisiinsa. Muutoksia tullaan todennäköisesti tekemään myös uudelleenkäyttöä harjoittavien välityömarkkinatoimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Palveluiden vaikuttavuutta tullaan todennäköisesti seuraamaan aiempaa tarkemmin työllistymisten ja opintojen aloittamisen osalta. Muutoksien tarkempaa sisältöä on kuitenkin kirjoittamishetkellä vaikea arvioida.

6 TE2025: Mahdollisuus kytkeä uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset kunnan strategiaan

Vastuu työllisyys- ja elinkeinopalvelujen järjestämisestä siirtyy kunnille vuonna 2025. Kunnat ovat toivoneet uudistusta pitkään. Taustalla on halu hyödyntää ymmärrystä

oman alueen ominaispiirteistä ja tarpeista työllisyys- ja elinkeinopalveluiden organisoimisessa. Samanaikaisesti kuntien strategioista löytyy yhä vahvemmin vihreää siirtymää ja kiertotaloutta koskevia tavoitteita. Moni alue on julkaissut oman kiertotalouden tiekarttansa.

Uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset ovat alueellaan sekä heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä että kiertotaloutta tukevia toimijoita. Selvitystä varten tehdyissä haastatteluissa kuitenkin toistui kokemus, että alan toimijoiden roolia ja potentiaalia kiertotalouden edistämässä ei ole otettu täysimääräisesti käyttöön. Vaikuttaa siltä, että kiertotalouden edistäminen nähdään kunnassa usein markkinavetoisen "clean tech" linssin läpi. Tällöin huomio kohdistuu yleensä materiaali- ja jätteen kierrätykseen, eikä jätehierarkiassa korkeammalla olevaan uudelleenkäyttöön. Yhteiskunnallisten yritysten uudelleenkäyttötoiminta ei kytkeydy osaksi tätä teknologisiin innovaatioihin keskittyvää ajatusta vihreää siirtymää edistävästä työstä, vaikka myös uudelleenkäytön vahvistaminen edellyttää uusia teknologisia ratkaisuja.

Työllisyyspalvelujen uudistus tarjoaa kunnille mahdollisuuden katsoa paikallisten yhteiskunnallisten yritysten toimintaa osana koko alueen elinvoimaa koskevia strategisia tavoitteita. Työllisyysasetuuksien rahoitusmalliin tulevien uudistusten myötä kunnan on myös löydettävä keinoja tukea heikommassa työmarkkina-asemassa olevia aiempaa vaikuttavammin työsuhteisiin työllisyyspalvelujen sijaan. Tämän tavoitteen saavuttamisessa uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset voivat olla arvokas kumppani. Kunnilla on käytössään useita erilaisia keinoja ottaa uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisten yritysten potentiaali vahvemmin käyttöön alueellaan. Selvityksen perusteella kunnan omat hankinnat ja oppilaitosyhteistyön vahvistaminen tarjoavat mahdollisuuksia ympäristö- ja työllisyystavoitteita tukevaan yhteistyöhön.

6.1 Julkiset hankinnat

Hankinnat ovat kunnille keskeinen keino tukea uudelleenkäyttöä alueellaan. Lain-säädännön puitteissa julkiset toimijat voivat huomioida niin ympäristö- kuin työllisyys-tavoitteet omissa hankinnoissaan. Julkisia hankintoja sääntelee Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisista hankinnoista (2014/24/EU), johon pohjautuen Suomessa on käytössä kansallinen hankintalaki (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopi-muksista 1397/2016).

Hankinta-asiantuntija Olli Jylhä (2021) on koonnut tietoa siitä, millä tavoin laki mahdollistaa kestävätkä hankinnat. Lain (65 §) mukaan hankintayksiköllä on oikeus tehdä markkinakartoitusta ja antaa tietoa hankintaa koskevista suunnitelmista ja vaatimuksista ennen hankintamenettelyn aloittamista. Jylhän mukaan näin voidaan etsiä kestäviä ratkaisuja ja parhaita käytäntöjä jo ennen varsinaista hankintamenettelyä. Itse hankintamenettelyssä kestävyys voidaan ottaa huomioon monissa eri kohdissa: hankinnan kohteen vähimmäisvaatimuksissa, vertailuehdoissa ja sopimusehdoissa. Lisäksi hankintayksikkö voi asettaa hankintasopimuksen toteuttamiselle erityisehtoja (98 §) sillä edellytyksellä, että ehdot liittyvät hankinnan kohteeseen. Sosiaaliset, ympäristö- ja työllisyysnäkökohdat ovat hyväksyttäviä perusteita ehdoille.

Työllisyyttä edistävien organisaatioiden näkökulmasta työllistämisehto on tärkeä keino, jolla kunta voi huomioida heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisen hankinnoissaan. Tällöin tarjouspyyntöön ja hankintasopimukseen lisätään työllistämistä koskeva ehto esimerkiksi niin, että palveluntuottaja käyttää tietyn osan hankinnan arvosta pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen tai sitoutuu työllistämään tietyn määrän pitkäaikaistyöttömiä sopimuskauden aikana. Toinen tärkeä työkalu ovat varatut hankintasopimukset (24 §), joiden kautta hankintayksikkö voi rajoittaa kilpailutukseen osallistumisen työkeskuksille tai vastaaville toimijoille, joiden työntekijöistä vähintään 30

prosenttia on vammaisia tai muutoin heikossa työmarkkina-asemassa olevia.

Uudelleenkäyttöön keskittyneillä välityö-markkinatoimijoilla on kiertotalousosaamista, jota olisi potentiaalia hyödyntää nykyistä laajemmin kunnan toiminnoissa. Selvityksen perusteella voidaan nostaa kaksi konkreettista esimerkkiä: tekstiilijätteen lajittelu ja rakennusmateriaalin uudelleenkäyttö. Lisäksi kunnat voivat hyödyntää alueensa uudelleenkäyttötoimijoita hankkimalla tarvitsemiaan tuotteita käytettynä paikalliselta toimijalta ja tarjoamalla uudelleenkäyttömyymälää yhdeksi vaihtoehdoksi maksusitoumuksia myönnettäessä. Käytöstä poistettavat tuotteet puolestaan voidaan kunnostaa ja saattaa jälleen käyttöön uudelleenkäyttötoimijan kautta.

Tuotteiden ostaminen ja lahjoittaminen

Kunnat voivat hyödyntää uudelleenkäyttötoimijoiden tarjontaa esimerkiksi julkisten tilojen kalustamisessa. Kunta voi tehdä puitesopimuksen paikallisen uudelleenkäyttötoimijan kanssa, jolloin tuotehankintoja pystytään tekemään joustavasti. Puitesopimuksen myötä kilpailutuksia ei tarvitse tehdä alusta alkaen jokaisen hankinnan kohdalla. Näin vähennetään hallinnollista työtä.

Esimerkiksi Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksella on puitesopimus Espoon ja Vantaan kaupunkien kanssa, mikä mahdollistaa kiertotaloutta tukevat kalustehankinnat ilman erillisiä kilpailutuksia. Muun muassa Espoon Lippulaivan kirjasto on kalustettu pääosin uudelleenkäytetyillä kalusteilla. Mikäli kunta tiedottaa aktiivisesti omia yksiköitään mahdollisuudesta, yhteiskunnalliset yritykset voivat olla kunnan kumppanina ympäristökuorman pienentämisessä.

Myös maksusitoumuksia myöntäessään kunta voi tarjota yhtenä vaihtoehtona paikallista uudelleenkäyttömyymälää. Tällä tavoin maksusitoumuksen saajalla on mahdollisuus tehdä edullisia ja kestäviä valintoja käytetyistä tuotteista.

Lisäksi kunta voi lahjoittaa käytöstä poistettavia tuotteitaan uudelleenkäyttötoimijalle ja huomioida kiertotalouden tällä tavoin omassa toiminnassaan. Monet uudelleenkäyttötoimijat myös korjaavat ja kunnostavat jo vaurioituneita tuotteita uudelleen myyntikelpoisiksi.

Tekstiilijätteen lajittelu ja hyödyntäminen

Jätelakiin tulleen uuden erilliskeräysvelvoitteen myötä vuoden 2023 alusta kunnat ovat olleet velvoitettuja tekstiilijätteen erilliskeräykseen. Moni haastatelluista toimijoista on tekstiilien erilliskeräysvelvoitteen myötä ottanut vastuuta tekstiilijätteen lajittelusta. Nämä organisaatiot ovat tehneet sopimuksen kunnan jätehuoltoyhtiön kanssa, joka maksaa uudelleenkäyttötoimijalle tehdystä työstä.

On toistaiseksi epävarmaa, millä tavalla luvussa 5.1 käsitelty tekstiilin mahdollinen siirtyminen tuottajavastuun alle vaikuttaa uudelleenkäyttötoimijoiden rooliin. Osa haastatelluista uskoo, että mahdollisen muutoksen myötä kuntaomisteiset jätehuoltoyhtiöt jäävät toiminnassa taka-alalle.

Uudistus tarkoittaisi mittavia muutoksia infrastruktuuriin ja vaadittuun tekstiilin käsittelykapasiteettiin. Uudelleenkäyttöön keskittyneiden yhdistysten ja yritysten tulevaisuuden rooliin vaikuttaakin kentän sirpaleisuus. Hajautuneet ja pienikokoiset yhdistykset eivät välttämättä kykene vastaamaan volyymeihin, joita tuottajavastuun laajenemisen jälkeinen toimintaympäristö edellyttäisi. Tekstiilimäärät, joita uudelleenkäyttöön keskittyneet yhdistykset kykenevät nykyisellään vastaanottamaan ja lajittelemaan, ovat pieniä suhteessa kokonaistarpeeseen. Kysymys on myös taloudellisessa mielessä merkittävästä kokonaisuudesta, jota voittoa tavoittelematon kolmannen sektorin toimija ei välttämättä näe tehtäväkseen.

Toisaalta haastatellut nostivat esiin, että poistotekstiilin lajittelu vaatii merkittävästi

työvoimaa. Kyseessä on käsityövaltainen ala, jonka tehostaminen robotiikalla on ainakin toistaiseksi rajallista. Uudelleenkäytön parissa työskentelevillä yhdistyksillä on ammattitaitoa, jolla tarpeeseen voitaisiin vastata. Erityisesti useamman yhdistyksen tai yhteiskunnallisen yrityksen yhteistyöllä kyettäisiin tarjoamaan arvokasta osaamista tekstiilikierrossa välttämättömään työvaiheeseen.

Tällä hetkellä haasteena tekstiilinkierrätyksessä on se, että Suomen sisällä poistotekstiiliä vastaanottaa ainoastaan yksi jätelajittelukeskus, joka sijaitsee Paimiossa. Paimiossa Rester Oy käsittelee tekstiilijätteen mekaanisesti kuiduksi. Tekstiilijätettä kuljetetaan pitkiäkin matkoja eri puolelta Suomea Paimion tehtaaseen. Suomessa ei myöskään ole toimijoita, jotka pystyisivät hyödyntämään kierrätyskuitua. Tämän vuoksi kaivataan uusia keinoja hyödyntää tekstiiliä paikallisesti. Osa haastatelluista toi esiin, että kierrätystuotteista kiinnostuneiden kuluttajien lisäksi yritykset voisivat olla potentiaalisia asiakkaita. Esimerkiksi eräs haastatelluista oli valmistanut poistotekstiilistä rättejä auto- ja LVI-yrityksille.

Rakennusmateriaalin uudelleenkäyttöön kerääminen

Rakennus- ja purkujäte muodostavat EU-maiden suurimman jätevirran (European Environment Agency 2020). Niin EU:n kuin Suomenkin jätelainsäädäntö edellyttää, että 70 prosenttia rakennus- ja purkujätteestä (pois lukien maa- ja kiviainesjätteet ja vaaralliset jätteet) on joko valmistettava uudelleenkäyttöön, kierrätettävä tai muutoin hyödynnettävä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/98/EY; Valtioneuvoston asetus jätteistä 978/2021). Viime vuosina hyödyntämisaste on Suomessa ollut kuitenkin vain 50-60 prosenttia (Ympäristöministeriö 2023b).

Useilla uudelleenkäyttöön keskittyneillä välityömarkkinatoimijoilla on ammattitaitoa tunnistaa uudelleenkäyttöön kelpaava raken-

nusmateriaali. Kaksi haastateltua toimijaa oli aloittanut kunnan kanssa yhteistyön materiaalin keräämiseksi uudelleenkäyttöön kaupungin omistamista, purettavista kiinteistöistä. Purkuyrityksien kautta materiaalit päätyvät suoraan materiaali kierrätykseen. Yhteistyö välityömarkkinatoimijan kanssa mahdollistaa esimerkiksi ikkunoiden ja ovien talteen keräämisen ja käyttämisen uusissa kohteissa. Alla esimerkit on kuvattu tarkemmin.

Pohjois-Savossa toimiva Elävä säätiö on käynnistänyt kunnan ja Euroopan aluekehitysrahaston rahoituksella Kieppu-hankkeen, jonka tavoitteena on tehostaa rakennusmateriaalin uudelleenkäyttöä alueella. Hankkeessa tuotetaan myös uudelleenkäytökartoituksen malli, jossa hyödynnetään hiilijalanjälkilaskentaa. Ympäristölaskennan kautta ympäristöhyötyjä pystytään tekemään näkyväksi. Käytännössä Kuopion kaupungilla ja Elävä säätiöllä on sopimus, jossa Elävä säätiö tekee purkukohteessa inventoinnit jo ennen purkuyrityksen kilpailuttamista. Talteen saadulle materiaalille etsitään uudet käyttökohteet mahdollisuuksien mukaan jo etukäteen ja osa käytetään Elävä säätiön omissa uusiutuotteissa ja myydään eteenpäin kierrätysmyymälässä. Yhteistyön avulla kunnan on mahdollista säästää myös purkukustannuksissa, kun jätettä syntyy vähemmän ja materiaaleja voidaan hyödyntää uudisrakentamisessa. Tulevaisuuden toiveena Elävä säätiöllä on tarjota toimintoa omana palvelunaan, jolloin kunta voisi myös itse myydä talteen kerätyn materiaalin esimerkiksi verkkoalustalla, jollaisia on jo olemassa (ks. esim. Kiertonet.fi).

Oulun kaupungin yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut tekevät yhteistyötä alueella toimivan Kestävän kehityksen keskuksen kanssa. Kestävän kehityksen keskus tekee purkupäätöksen saaneissa kaupungin omistamissa rakennuksissa ennakkopurun, jossa kerätään uudelleenkäytettävä materiaali talteen. Osa hyödynnetään keskuksen omissa toiminnassa, osalle etsitään ulkopuoliset ostajat. Uudelleenkäyttöön purettuja ikkunoita on

hyödynnetty esimerkiksi keskuksen omissa rakennuksissa ja polttopuukuivurissa. Puutavaraa on puolestaan uudelleenkäytetty muun muassa kaupungin ulkoilureittien tauko- ja nuotiopaikoilla.

6.2 Oppilaitosyhteistyö

Luvussa 4 eriteltiin erilaisia tehtäviä, joihin uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset näkevät kaivattavan lisää osaamista. Osaamista kaivataan hyvin erilaisiin kokonaisuuksiin, kuten materiaalin tunnistamiseen, sähkö- ja elektroniikkalaitteiden korjaamiseen sekä teknologisten ratkaisujen ja viestinnän kehittämiseen. Suurin osa haastatelluista näki, että uudelleenkäytön osastarpeisiin voitaisiin vastata vahvemalla oppilaitosyhteistyöllä.

Suomea pidetään yhtenä kiertotalouskoulutuksen johtavana maana. Ammattikorkeakoulujen kohdalla lähes jokainen oppilaitos tarjoaa kiertotalousopintoja (Circwaste 2022). Myös kokonaisia kiertotalouteen keskittyviä tutkintoja on tarjolla, muun muassa LUT-yliopistossa Lappeenrannassa ja Turun ammattikorkeakoulussa. Kiertotalouskoulutusta on kuitenkin vahvistettava edelleen: Suomen kiertotalouden strategisessa ohjelmassa vuosille 2021-2024 yhdeksi toimenpiteeksi on nostettu kiertotalousopetuksen vahvistaminen eri koulutusasteilla sekä eri vaiheissa työelämää (Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalouden strategisesta ohjelmasta 2021).

Uudelleenkäyttöalan yhteiskunnallisilla yrityksillä on kiertotalouden asiantuntijuutta ja halua kasvattaa alan osaamista. Monella alueella onkin kehitetty valinnaisia opintokokonaisuuksia liittyen tehtäviin, joita uudelleenkäyttöalan yhteiskunnalliset yritykset tekevät, erityisesti ammatillisiin tutkintoihin. Esimerkiksi Nextiili ry:n kehittämästä tekstiilin lajittelun osatutkinnosta on jo tullut valtakunnallinen tutkinnonosa. Potentiaalia vaikuttaa kuitenkin olevan huomattavasti nykyistä vahvemmalle yhteistyölle.

Kunnat voivat olla aloitteentekijöinä tuke-
massa oppilaitosten, yhteiskunnallisten yri-
tysten ja perinteisten avoimilla markkinoilla
toimivien yritysten yhteistyötä. Ihannetilän-
teessa paikalliset voimavarat kootaan yhteen
siten, että vahvistetaan kysyntään vastaavaa

Lähteet:

Circwaste (2022) Korkeakoulujen kiertotalousopin-
tojen tarjonta. Saatavilla verkossa: <https://www.materiaalitkiertoon.fi/fi-fi/Seuranta/Koulutus>

Eskelinen, Hanna; Teerihalme, Henna; Lamberg,
Viivi; Hämäläinen, Tim; Sahimaa, Olli; Ranta, Valt-
teri; Alijoki, Tuomas; Eteläaho, Pirkko & Hilli, Meeri
(2018) Uudelleenkäyttö ja sen edistäminen. Selvitys
uudelleenkäyttömääristä ja uudelleenkäyttöön
liittyvistä liiketoimintamahdollisuuksista Suo-
messä. Suomen Ympäristökeskuksen raportteja
18/2018. Saatavilla verkossa: <http://hdl.handle.net/10138/236338>

Euroopan komissio (2023) Proposal for a DIRE-
CTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF
THE COUNCIL amending Directive 2008/98/EC on
waste, Saatavilla verkossa: https://environment.ec.europa.eu/system/files/2023-07/Proposal%20for%20a%20DIRECTIVE%20OF%20THE%20EUROPEAN%20PARLIAMENT%20AND%20OF%20THE%20COUNCIL%20amending%20Directive%20200898EC%20on%20waste%20COM_2023_420.pdf

Euroopan komissio (2022) Communication from
the Commission to the European Parliament,
the Council, the European Economic and Social
Committee and the Committee of the Regions. On
making sustainable products the norm, Saatavilla
verkossa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0140&qid=1649112555090>

Euroopan komissio (2021) Communication from
the Commission to the European Parliament, the
Council, the European Economic and Social Com-
mittee and the Committee of the Regions. Build-
ing an economy that works for people: an action
plan for the social economy, Saatavilla verkossa:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10117&furtherNews=yes#navItem-1>

Euroopan komissio (2020) Communication from
the Commission to the European Parliament, the
Council, the European Economic and Social Com-
mittee and the Committee of the Regions. A new
Circular Economy Action Plan. For a cleaner and
more competitive Europe, Saatavilla verkossa:

kiertotalousosaamista ja luodaan heikossa
työmarkkina-asemassa oleville työllistymis-
reittejä kiertotalouden alalle. Esimerkiksi
yhteistyöhankkeet tarjoavat mahdollisuuksia
etsiä yhteisiä kiintopisteitä.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>

Euroopan parlamentti (2023) Jätehuolto EU:ssa
faktoina ja lukuina. Saatavilla verkossa: <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/society/20180328STO00751/jatehuolto-eu-ssa>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi
2018/851, annettu 30 päivänä toukokuuta 2018,
jätteistä annetun direktiivin 2008/98/EY muuttami-
sesta. Saatavilla verkossa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX:32018L0851>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi
2014/24/EU annettu 26 päivänä helmikuuta 2014,
julkisista hankinnoista ja direktiivin 2004/18/
EY kumoamisesta. Saatavilla verkossa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi
2008/98/EY, annettu 19 päivänä marraskuuta 2008,
jätteistä ja tiettyjen direktiivien kumoamisesta.
Saatavilla verkossa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>

European Environment Agency (2023) Waste
prevention country profile. Finland, April 2023. Saa-
tavilla verkossa: [FINLAND_waste_prevention_2023](https://www.eea.europa.eu/publications/construction-and-demolition-waste-challenges)
(3).pdf

European Environment Agency (2020) Briefing.
Construction and demolition waste: challenges
and opportunities in a circular economy. Viimeksi
päivitetty 13.2.2023. Saatavilla verkossa: <https://www.eea.europa.eu/publications/construction-and-demolition-waste-challenges>

Jylhä, Olli (2021) Kestävyys hankinnoissa (hankinta-
lain näkökulma). Julkisten hankintojen neuvontayksikkö.
Saatavilla verkossa: <https://www.hankinnat.fi/sites/default/files/media/file/3-jylha-kestavyden-nakokulmat.pdf>

Kilpiö, Janne (2023) Uudelleenkäyttöbarometri. Esitys Uudelleenkäytön ammattilaisten syyspäivässä Mikkeli-
ssä 7.11.2023. Esitysmateriaali saatavilla
verkossa: <https://bin.yhdistysavain.fi/1608863/>

KCNHeLzvO9XbcKFr6avt0_ITu2/Kilpi%C3%B6-Uudelleenk%C3%A4ytt%C3%B6barometri.pdf

Komission asetus (EU) N:o 1407/2013 Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 ja 108 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen. Saatavilla verkossa: https://tem.fi/documents/1410877/2851861/Komission_de_minimis_asetus.pdf/8ba26a9f-f049-463c-b287-2370de6d3a11/Komission_de_minimis_asetus.pdf?t=1465892749000

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016. Saatavilla verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397>

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta 371/2023. Saatavilla verkossa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230371#Lidm46494958985312>

RREUSE (2021) Briefing. Job creation in the re-use sector. Data insights from social enterprises. Saatavilla verkossa: <https://www.rreuse.org/wp-content/uploads/04-2021-job-creation-briefing.pdf>

RREUSE (2015) Briefing on job creation potential in the re-use sector. Saatavilla verkossa: <https://www.rreuse.org/wp-content/uploads/Final-briefing-on-reuse-jobs-website-2.pdf>

Ribeiro-Broomhead, John & Tangri, Neil (2021). Zero Waste and Economic Recovery: The Job Creation Potential of Zero Waste Solutions. Global Alliance for Incinerator Alternatives. Saatavilla verkossa: www.doi.org/10.46556/GFWE6885

Statista (2023) Secondhand apparel market value worldwide from 2021 to 2027. Saatavilla verkossa: <https://www.statista.com/statistics/826162/apparel-resale-market-value-worldwide/>

ThreadUp (2023) Resale Report 2023. Saatavilla verkossa: <https://www.thredup.com/resale>

Vahva ja välittävä Suomi -Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6. 2023, Saatavilla verkossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>

Valtioneuvoston asetus jätteistä 978/2021. Saatavilla verkossa: <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210978>

Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalouden strategisesta ohjelmasta (2021), Saatavilla verkossa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/028258e2-488a-4566-9d80-ff49b398e602/d308bf3d-393d-44ca-8b60-ee52c1e4c5d8/PAA-TOS_20210412083312.PDF

Ympäristöministeriö (2023a) EU:n komissio: Suomen lisättävä yhdyskuntajätteen kierrätystä ja vähennettävä jätteen polttamista. Saatavilla verkossa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/eu-n-komissio-suomen-lisattava-yhdyskuntajatteen-kierratysta-ja-vahennettava-jatteen-polttamista>

Ympäristöministeriö (2023b) Jätelaki ja asetukset – mikä muuttui, miten toimin?. Saatavilla verkossa: <https://ym.fi/jatteet/jatelaki>

